

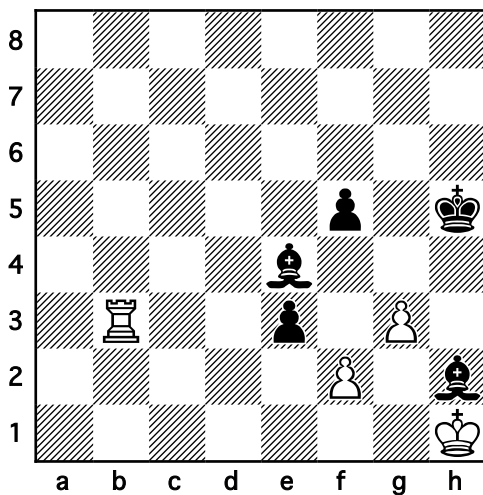
Studier 2

En idé blir til flere studier

Denne gangen tenkte jeg å vise hvordan én idé kan gi opphav til flere helt selvstendige studier. En dag på høsten 1999 mottok jeg et brev fra problemisten Hans Petter Bie som hjalp meg med å finne norske studier. Han sendte meg en komposisjon av den norske sjakklegenden Olaf Barda. Den så slik ut:

Olaf Barda

Dagbladet 1967

Remis

1. **f3**   **e2**
2. **Te3**   **Lxf3+**
3. **Kxh2**   **Kg4**

Nå kan ikke hvit flytte tårnet i e-linjen fordi svart da kan spille Le4. Derfor:

4. **Kg1**   **Kxg3**

Og nå kommer poenget:

5. **Te4!**   **f4**

Svart kan ikke slå tårnet på grunn av patt! Hvit taper derimot om han forsøker 5. Te8?

Le4 6. Tg8+ Kf3 7. Tg3+ Kf4 (Kxg3? patt) 8. Kf2 e1D+ 9. Kxe1 Kxg3.

6. **Te3!**

Hvit spiller igjen på patt. Hvit taper om tårnet flyttes et annet sted i e-linjen. 6. Te5 og tilsvarende trekk besvares med 6...Lg4, og bøndene lar seg ikke stoppe.

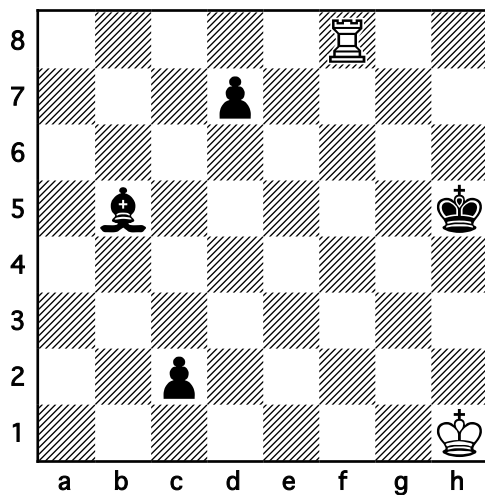
6. fxe3

og hvit er patt.

Jeg syntes diagramstillingen virket lite attraktiv. Det er meget uheldig at hvits konge står i sjakk i diagramstillingen, men studien hadde et fint sluttpoeng. På vei hjem fra jobben utarbeidet jeg en mer estetisk versjon av studien.

Jarl H. Ulrichsen

1. omtale, Probleemblad 1999

Remis

1. Tf5+

1. Tc8? besvares naturligvis med 1...Lc6+

1. Kg4

2. Tc5 Ld3

3. Kg2

På 3. Tc3? vinner f.eks. 3...Kf3 4. Txd3+ Ke2 5. Tc3 Kd2.

3. d5

Svart kan også spille 3...Kf4. Da følger 4. Kf2 Ke4 5. Ke1 Ke3 6. Tc3 d5 7. Tc4 med Bardas pattstilling. Hvit kan imidlertid spille flere ulike trekk i denne varianten. Den er derfor uegnet som hovedvariant da hvits trekk i hovedvarianten skal være entydige. Etter 3...d5 truer svart med å sperre for tårnet med 4...Lc4.

4. Tc3   Kf4

5. Kf2   Ke4

5...d4 6. Tc7 Ke4 7. Ke1 Ke3 8. Tc3 dxc3 fører igjen til patt.

6. Ke1   Ke3

7. Tc4!   Le4

8. Tc3+   Ld3

9. Tc4!   d4

10. Tc3!   dxc3

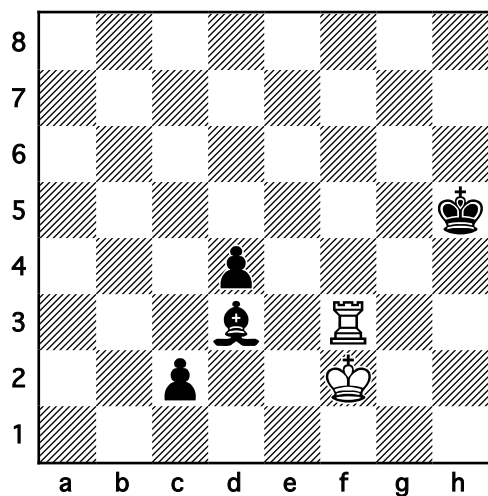
og hvit er patt.

Om vi sammenlikner min studie med Bardas studie, ser vi at den har en rekke fortrinn. For det første er materialet redusert. Barda brukte ni brikker for å framstille idéen, mens jeg bare brukte seks. For det andre er utgangsstillingen i min studie mye mer estetisk, og den ser dessuten helt annerledes ut enn i forgjengeren. For det tredje kommer pattidéen først til syne etter en lengre innledning. Noen vil kanskje spørre hvorfor jeg ikke oppnådde en bedre plassering med en slik framstilling. Grunnen er ganske enkel: Da jeg sendte min komposisjon til Probleemblad, gjorde jeg oppmerksom på Bardas studie. Ettersom det var hans idé, ønsket jeg ikke selv å ta æren for den. Om jeg hadde tenkt på en høy plassering i studieturneringen, ville det ha lønt seg å holde tett om Bardas studie. Ingen ville nemlig noen gang ha oppdaget den. Jeg komponerer imidlertid ikke studier for å vinne premier, men fordi jeg gjerne vil skape noe som kan ha varig verdi, og en studies verdi er ikke avhengig av hvilken plassering den oppnår i en turnering.

Etter å ha komponert den foregående studien, forsøkte jeg å se om det kunne være mulig å utnytte pattidéen i flere framstillinger. Ganske snart lyktes det meg å gjøre en annen studie med det samme materialet og delvis samme tema, men også med noen helt andre poeng. Den komposisjonen deltok i en turnering til ære for René Olthof da han fylte 40 år. Det var en invitasjonsturnering – sikkert den første av sitt slag – som ble arrangert av den kjente nederlandske studieguruen Harold van der Heijden. Det deltok en rekke kjente studiekomponister. Olthof, som er redaktør for *New in Chess Yearbook*, visste ingenting om turneringen før han ble overrakt studiene. Han var selv en av dommerne i et dommerpanel bestående av tre personer.

Jarl H. Ulrichsen

2. premie, Olthof 40 JT

Remis

Hvit må aller først få tårnet ned på første raden. Så de to første trekkene gir seg av seg selv.

1. Th3+ Kg4

2. Th1 Kf4

Dette er svarts beste alternativ. Etter 2...Kf5 kan hvit spille 3. Th5+ og stille tårnet bak svarts c-bonde. Etter 2...Kf4 står hvit foran et vanskelig valg. I et parti ville det være naturlig å spille 3. Te1? for å sperre svarts konge ute. Da følger det en liten overraskelse: 3...Lf1! 4. Txf1 d3 5. Ke1+ Ke3, og svart vinner. 3. Tg1? blir møtt på samme måte.

3. Ta1!

Alternativet 3. Tc1? taper etter 3...Ke4. Om hvit deretter forsøker 4. Te1+, kan svart svare 4...Kd5 og klatre ned c-linjen til c3. 4. Te1+ hindrer nemlig hvits konge fra å komme til e1 så hvit taper et viktig tempo. Om hvit etter 3...Ke4 prøver 4. Ta1, kan det følge 4...Lc4 5. Ke1 Ke3 6. Tc1 Lb3; se også kommentaren nedenfor til svarts 5. trekk.

3. Ke4

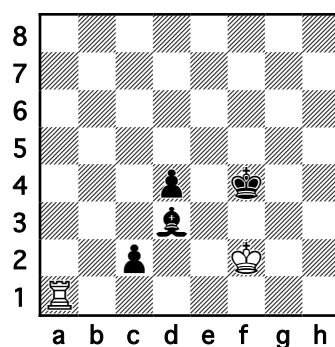
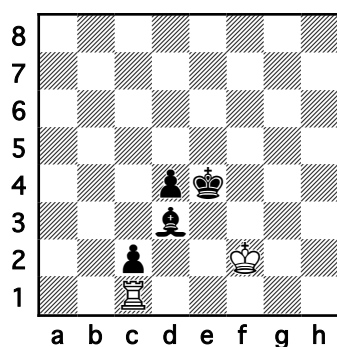
4. Tc1!

Nå derimot kan hvits konge komme til e1 så 4...Kd5 besvares enkelt med 5. Ke1 fulgt av 6. Kd2 med en uinntagelig remisstilling.

4. Kf4

5. Ta1!

Etter denne trekkjentagelsen må svart velge en ny plan. Vi har lært noe av disse stillingene som vi skal ta med til neste studie. Det foreligger to trekkvangsstillinger, nemlig hvit Tc1/svart Ke4 og hvit Ta1/Kf4. Om hvit er i trekket i disse stillingene, taper han, men om svart er i trekket blir resultatet remis. Det dreier seg altså om stillinger med *gjensidig trekkvang* slik at den som er i trekket taper på det. Slik ser disse stillingene ut:

Vi går videre med løsningen:

5. Lf1

Dette er det beste og mest interessante alternativet. Svart kan også spille 5...Lc4. Da følger 6. Tc1! d3 7. Ke1 Ke3 8. Txc2 dxc2, og hvit er patt. Derimot taper 6. Ke1? på grunn av 6...Ke3 7. Ta3+ (eller Tc1 Le4) d3 8. Tc3 (eller Txd3 Kxd3!) c1D+ 9. Txc1 d2+ 10. Kd1 Lb3+.

6. Ke1 Ke3

7. Ta3+ d3

Etter 7...Ld3 8. Tc3 dxc3 har vi igjen Bardas pattstilling.

8. Tc3

Dette er igjen en stilling med gjensidig trekkvang. Om hvit må trekke i denne stillingen, taper han direkte, men svart har ikke noe effektivt ventetrek. 8...Le2 eller 8...Lg2 (Lh3) besvares med 9. Txc2 dxc2 med patt. Svart har enda en mulighet:

8. c1D+

9. Txc1 d2+

10. Kd1 Kd3

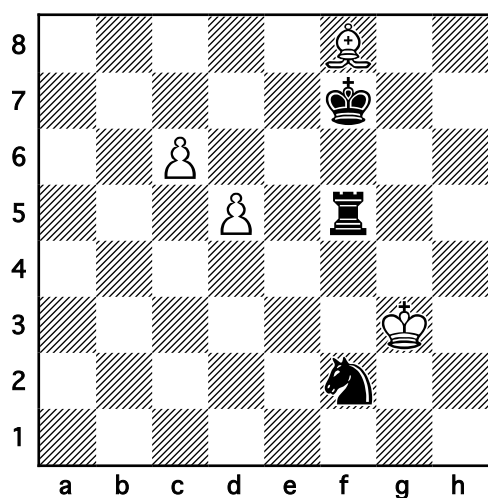
11. Tc3+ Kxc3

og hvit er patt.

Når man analyserer stillinger, hender det ofte at man ser nye poeng som ikke lar seg realisere i den foreliggende stillingen, men som ville være mulige om stillingen var noe annerledes. Det var utgangspunktet for den neste studien som deltok til ære for den avdøde nederlandske verdensmesteren Max Euwe til minne om hans 100 års fødselsdag. Det var en såkalt Memorial Tourney, forkortet MT. Det var en stor turnering der jeg tror det deltok rundt hundre studier. Min egen studie ble rangert som nr. tre.

Jarl H. Ulrichsen

1. hedrende omtale, Max Euwe MT

Vinst

1. **c7**   **Se4+**

2. **Kg4**

Dette er det eneste sikre feltet for hvits konge. På 2. Kh3? eller 2. Kg2? følger henholdsvis 2...Tf3+ og 2...Tf2+, og svarts tårn kommer bak hvits fribonde i c-linjen. På 2. Kh4 har svart muligheten 2...Tf4+ 3. Kh3 (Kh5) Sf2+ (Sf6+), og tårnet kommer igjen bak fribonden.

2.   **Tg5+**

3. **Kf4**   **Sd6!**

Med dette trekket lykkes svart å få tårnet ned på åttenderaden.

4. **Lxd6**

Hvit har ikke tid til å slå tårnet da svart i så fall slår løperen med remis.

4.   **Tg8**

Leseren ser sikkert likhetene med stillinger som vi alt kjenner. Hvordan kan hvit nå vinne når stillingen minner om stillingen i remisstudien? Om hvit spiller 5. Ke5, svarer svart 5...Tc8! 6. Kf5 Ta8, og på 5. Kf5 svarer svart 5...Ta8! 6. Ke5 Tc8. Det tilsvarende helt de to trekkvangsstillingene som vi møtte ovenfor. Men hvit har enda en mulighet:

5. Ke4!!

Det er forskjellen på den foregående studien og denne. Hvit har et trekk til disposisjon som ikke fantes i 2. premievinneren.

5. Ta8

På 5...Te8+ kommer 6. Kd4 fulgt av 7. Kc5 etc.

6. Kf5!

Naturligvis ikke 6. Ke5? Tc8, og det er hvit som er i trekkvang.

6. Te8

På 6...Tc8 kan hvit nå spille 7.Ke5; sml. analysene til studien i Olthof JT.

7. Lf8!

Denne manøveren kjenner vi igjen. 7. Lc5? spiller bort vinsten etter 7...Tc8 8. d6 Ke8 9. Ke6 Txc7 med patt.

7. Txf8

8. d6 Ke8+

9. Ke6

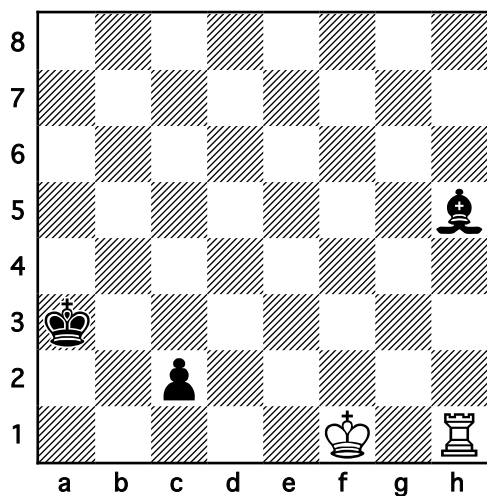
og hvit vinner.

De tre studiene jeg har vist så langt baserer seg alle på stillinger med seks brikker. Som jeg nevnte i den første spalten finnes det etter 2006 databaser for stillinger med seks brikker eller mindre. Leserne kan derfor gå inn og kontrollere at løsningene er korrekte. Selv var jeg nødt til å finne og analysere disse stillingene da jeg komponerte studiene, men det er alltid tilfredsstillende å se i ettertid at de ikke er biløselige.

Den siste studien som sprang ut av kjennskapet til Bardas komposisjon har bare fem brikker. Det fantes databaser med fem brikker på den tiden, men det fantes ikke noe søkeprogram som kunne hjelpe meg til å komponere. Leserne forstå sikkert uten videre at den er et biprodukt av de andre, men samtidig selvstendig nok til ha en egeninteresse. Diagramtillingen er en versjon (v.) av den opprinnelige studien. Jeg har flyttet svarts konge fra a4 til a3.

Jarl H. Ulrichsen

Postsjakk nr. 6/2000 (v.)

Remis

1. Th3+

Hvit har ikke tid til å spille 1. Kf2? på grunn av 1...Ld1.

1. Kb4

1...Kb2 strander på 2. Th2.

2. Th4+ Kc3

Svart kan ikke gå til femteraden fordi løperen da faller med sjakk, men forsøker i stedet å nærme seg hvits tårn langs tredje og fjerde raden.

3. Th3+ Kd4

4. Th4+ Ke3

5. Tc4!

5. Th3+? taper naturligvis etter 5...Lf3.

5. Le2+

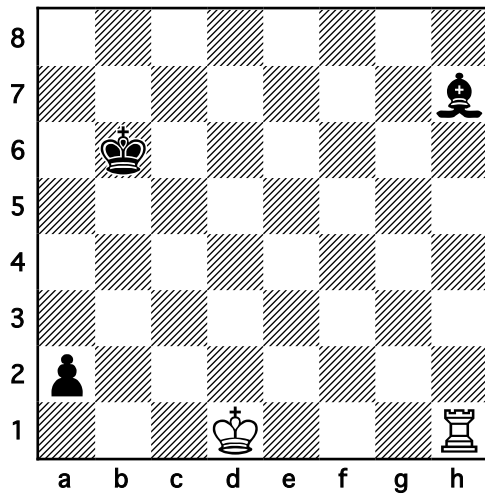
6. Ke1 Lxc4

og hvit er patt.

Her følger en vertikal framstilling av samme idé. Jeg har ikke gjort noe forsøk på å finne forgjengere, men jeg tror at den er original. Jeg komponerte den på samme tid som studien i Postsjakk i år 2000, men jeg publiserte den aldri. Den kan hjelpe leserne til å innprente et tema. Man lærer av å ha sett samme poeng flere ganger.

Jarl H. Ulrichsen

Original for Sjakkhuset

Remis

1. Th6+   Kb5
  2. Th5+   Kb4
  3. Th4+   Kc3
  4. Ta4
  4. Th3+? Ld3 taper for hvit.
  4.   Lc2+
  5. Kc1   Lxa4
- og hvit er patt.**

I kommende spalter skal jeg vise studier av andre norske studiekomponister. Det kan nok hende at jeg også legger inn et og annet eksempel fra min egen produksjon som løsningsobjekt. Studier er nemlig som våre barn. Vi vil gjerne vise dem fram til andre.

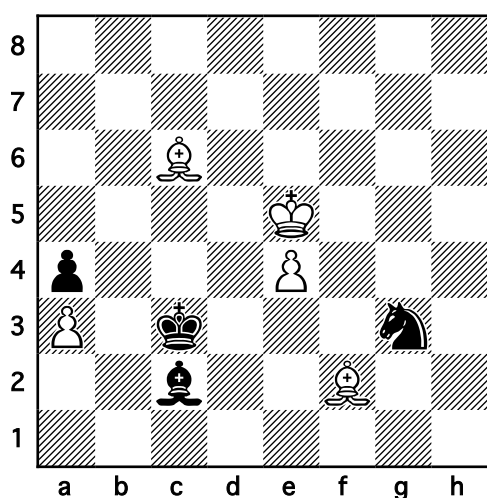
Tillegg

Helt til slutt skal jeg svare på et spørsmål som jeg ofte blir stilt. Har det egentlig noen hensikt for turneringspillere å se på studier? Jeg kan forstå spørsmålet for mange av dagens studiekomponister publiserer stillinger som virker svært lite attraktive. På den

annen side burde de studiene som jeg viste i den første spalten og i denne, kunne illustrere at det er mulig å framstille mange idéer med enkle midler.

Den første spalten inneholdt som kjent en studie som leserne skulle forsøke å løse selv. Den viste to hovedvarianter som baserte seg på temaet med randbonde og løper på feil farge. Da jeg var i Tyskland i sommer, benyttet jeg anledningen til å kjøpe tidskriftet "Schach" nr. 10/2010. Det inneholdt bl.a. en artikkel om den tradisjonelle turneringen mellom ungdom og erfaring i Amsterdam. En av partistillingene så slik ut med **svart i trekket**:

D. Howell

L. van Wely

Stillingen ser ikke lys ut for svart. Hvit har en sunn merbonde og løperparet. Artikkelforfatteren, stormester Rainer Polzin, regnet stillingen som håpløs for svart, men Howell fant en utvei. Han spilte **78...Sxe4! 79. Lxe4 Lxe4 80. Kxe4 Kb3! 81. Lc5 Kc4 82. Le3 Kb3! 83. Lc1 Kc4**. Denne stillingen er et speilbilde av den andre hovedvarianten i min studie, med det ene unntaket at jeg framstilte samme idé uten at den svakere parten har en bonde. Stormesteren avslutter artikkelen med å si at remisen kom fullstendig overraskende på ham, og han undrer om han kanskje tross alt burde lese en sluttspillbok. Det ville knapt hjelpe å åpne en sluttspillbok for jeg tror ikke han ville finne denne stillingen der, men slike og beslektede stillinger kan man finne i studiesamlinger. Den som har arbeidet med å løse studier vil ha mye lettere for å se slike finesser også i partier.